

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 35.051.159
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію БУРАЧИНСЬКОЇ Юстини Богданівни
на тему «Створення небезпеки як ознака складу кримінального
правопорушення у кримінальному праві України»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Як правило, у кримінально-правовому контексті, коли йдеться про кримінальні правопорушення з матеріальним складом, ведуть мову саме про ті кримінальні правопорушення, під час вчинення яких було завдано шкоду, яка передбачена диспозицією статті як суспільно небезпечний наслідок. Водночас у певних випадках законодавець пов'язує можливість притягнення до кримінальної відповідальності і з тими випадками, коли шкоди кримінальним правопорушенням не завдано, проте воно створило реальну загрозу її заподіяння. Такий підхід законодавця видається виправданим, проте він породжує багато питань, які мають значення як для теорії кримінального права, так і для правозастосування. Одним із ключових питань є характер небезпеки, за створення загрози заподіяння якої повинна наставати кримінальна відповідальність: йдеться про реальну небезпеку чи також і про абстрактну небезпеку? У цьому ж контексті важливим є питання розмежування реальної та абстрактної небезпеки заподіяння шкоди, тобто якими критеріями слід керуватися у практиці? Окрім цього, за умови створення реальної загрози заподіяння істотної шкоди остання не реалізується, оскільки, якщо б істотна шкода настала, були б усі підстави вести мову не про делікт створення небезпеки, а про кримінальне правопорушення з матеріальним складом, що підлягає кримінально-правовій оцінці з урахуванням його наслідку. Власне, з цим пов'язана проблема оцінки небезпеки як такої, що є реальною і здатною спричинити настання істотної шкоди, та відмежування її від тих випадків, коли істотна шкоди за тих самих умов не могла б настати. Вище окреслено лише частину питань, що стали предметом дослідження під час роботи над дисертацією. Дослідження спрямоване на осмислення сутності створення небезпеки як кримінально-правового явища та на пошук науково обґрунтованих шляхів вирішення проблемних питань, пов'язаних із кримінально-правовою оцінкою таких посягань. А тому тема дисертації є актуальною, а проведене дослідження є важливим для доктрини та практики.

Оцінка результатів проведеного дослідження. Варто зазначити, що дисертантка правильно визначила об'єкт та предмет дослідження, що стало

підґрунтям для вдалого формулювання переліку завдань, які вона перед собою поставила. Ці завдання були виконані в межах проведеного дослідження, а тому мету дослідження, що сформульована як комплексне вирішення проблемних питань щодо створення небезпеки як ознаки складу кримінального правопорушення у кримінальному праві України, а також як розробку та обґрунтування пропозицій із вдосконалення положень кримінального закону у цій частині, досягнуто.

Окремо варто відзначити, що здобувачка вдало обрала та реалізувала методи наукового дослідження, що дало змогу виявити та послідовно проаналізувати більшість проблемних аспектів обраної теми.

Також важливо наголосити на доволі об'ємній джерельній базі дослідження, що налічує 209 джерел, серед яких є також джерела, опубліковані польською та англійською мовами.

За темою дисертації дисертантка опублікувала 13 наукових праць, серед яких є наукові статті, зокрема і у фахових виданнях України, а також тези доповідей на конференціях, зокрема і міжнародних. Така кількість публікацій засвідчує належну апробацію результатів проведеного дослідження.

За результатами вивчення роботи можна дійти висновку, що сформульовані у вступі положення, які характеризуються науковою новизною, дійсно є такими. Вони є належним чином обґрунтованими та є логічним і закономірним результатом дослідження, викладеного у різних підрозділах роботи. Обсяг дослідження та сформульовані як висновки положення дають підстави вважати рецензовану дисертацію комплексним науковим дослідженням проблем кримінальної відповідальності за створення небезпеки.

Окремого схвалення заслуговують такі висновки:

1. Висновок про те, що «... створення небезпеки у кримінальному праві (у широкому значенні) – це уможливлення настання істотної шкоди для об'єкта кримінально-правової охорони, а також породження стану, коли об'єкту кримінально-правової охорони загрожує ризик (небезпека), що є результатом вчинення винним суспільно небезпечного діяння, яким створюється небезпека. У результаті створення небезпеки відбуваються зміни в об'єктивній реальності, у стані об'єкта, який існував раніше. Цей стан, коли загрожує ризик (небезпека), стає, по суті, новим джерелом потенційної шкоди. Тобто у деліктах створення небезпеки особа вчиняє суспільно небезпечне діяння, внаслідок якого змінюється дійсність: реалізується абстрактна (формальна) можливість заподіяння істотної шкоди об'єкту кримінально-правової охорони, що існувала у попередній дійсності і одночасно виникає конкретна (реальна) можливість заподіяння істотної шкоди об'єкту кримінально-правової охорони, яка може зреалізуватись у майбутньому. Таке суспільно небезпечне діяння призводить до породження нової дійсності (стану), коли порушено захищеність (безпеку) об'єкта кримінально-правової охорони.» (с. 234 дисертації).

Цей висновок, по-перше, розкриває сутність створення небезпеки у кримінальному праві, по-друге, допомагає розмежувати реальну та абстрактну небезпеку, а тому є доволі важливим для кримінального права положенням;

2. Положення про те, що «... аналіз чинного КК України дає підстави вважати, що законодавець не передбачив чіткої концепції щодо регламентації кримінальної відповідальності за створення небезпеки, внаслідок чого виникають проблеми та неузгодженості під час кримінально-правової кваліфікації, а також прогалини у кримінально-правовому регулюванні. Однією з таких прогалин є те, що особа, яка створила небезпеку не завжди підлягатиме кримінальній відповідальності саме за створення небезпеки. Зокрема, йдеться про випадки створення небезпеки із непрямым умислом, а також про випадки створення небезпеки, які не охоплюються спеціальними складами деліктів створення небезпеки у вузькому значенні.» (с. 235–236 дисертації).

Цей висновок є цінним, оскільки чітка ідентифікація проблеми є неодмінною передумовою наступних кроків, спрямованих на її вирішення. Важливо, що здобувачка не лише наголосила на існуванні проблеми, але й послідовно запропонувала шляхи удосконалення чинного кримінального закону.

Значення одержаних результатів. Обґрунтовані у роботі висновки є істотним внеском у розробку кримінально-правових проблем відповідальності за створення небезпеки. Запропоновані у роботі висновки можуть бути застосовані:

- у законотворчій діяльності, оскільки у додатках «В» та «Г» до дисертації викладено проєкт Закону України, яким запропоновано внести зміни до КК України, а також обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення санкцій кримінально-правових норм, у яких передбачено покарання за створення небезпеки об'єкту кримінально-правової охорони та реальне заподіяння істотної шкоди;

- під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право України. Загальна частина», «Кримінальне право України. Особлива частина», «Механізм кримінально-правового регулювання», оскільки сформульовані у роботі висновки сприяють кращому розумінню проблем кримінально-правової оцінки створення небезпеки та містять науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення правозастосування в цій частині;

- у науковій роботі, оскільки проведене дисертанткою дослідження може дати поштовх для подальших наукових розробок не лише у царині проблематики кримінально-правової оцінки створення небезпеки, але також, наприклад, для пошуку науково обґрунтованих правил формулювання санкцій статей кримінального закону та окреслення шляхів підвищення його якості;

- у практичній діяльності, оскільки обґрунтовані у роботі висновки сприятимуть підвищенню якості та рівня наукової обґрунтованості практики правоохоронних органів та судової практики в частині притягнення до кримінальної відповідальності за створення небезпеки. Загалом проведене дослідження також є корисним і для адвокатів, оскільки дасть поштовх для удосконалення тактики захисту у кримінальних провадженнях зазначеної категорії.

Дотримання правил академічної доброчесності. Під час ознайомлення з роботою не виявлено жодного випадку порушення здобувачкою правил

академічної доброчесності. Не виявлено академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації як у дисертації, так і у наукових публікаціях дисертантки.

Водночас деякі висвітлені у роботі положення **потребують глибшої деталізації**, а саме:

1) у п. 10 висновків до роботи зазначено: «... встановлювати кримінальну відповідальність за створення небезпеки доцільно лише в окремих випадках. Для цього необхідно враховувати кількісний та якісний критерії. Зміст якісного критерію полягає у тому, що небезпека створюється для тих об'єктів кримінально-правової охорони, які є особливо цінними у певному суспільстві, потребують посиленого захисту, яким можна легко заподіяти істотну шкоду, тобто враховується для кого чи чого створюється ця небезпека. Крім цього, потрібно ще брати до уваги джерело небезпеки, з яким взаємодіє винний, або те джерело небезпеки, яке винний сам може створювати. Кількісний критерій виражений у ступені ймовірності, тобто необхідно визначити якою є можливість заподіяння істотної шкоди у майбутньому. У разі створення реальної небезпеки об'єктам кримінально-правової охорони така можливість повинна мати високу ймовірність здійснення.» (с. 235 дисертації).

Складно віднайти аргументи, що б дали підставу оспорити це положення. Дійсно, криміналізація створення небезпеки не може відбуватися хаотично, а тому такий законодавчий підхід повинен базуватися на чітких критеріях та мати достатнє обґрунтування.

Водночас потребує роз'яснення положення про порівняння об'єктів кримінально-правової охорони за ступенем їхньої цінності для суспільства, адже, як видається, якщо певний об'єкт поставлений під кримінально-правову охорону, то це автоматично свідчить про його цінність для суспільства. Також сумнівним є критерій легкості заподіяння істотної шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, бо незрозуміло, як саме на прикладі конкретних об'єктів можна визначити, чи легко їм може бути заподіяна істотна шкода чи ні?

2) у п. 4 висновків до роботи зазначено: «... «небезпека» у кримінальному праві має потрійне значення: є реальною можливістю настання істотної шкоди у майбутньому; є дійсністю, оскільки є станом, коли щось загрожує, тобто такий стан вже існує об'єктивно і зумовлений певними обставинами; такий стан стає новим джерелом потенційної небезпеки.» (с. 233 дисертації).

Цей висновок потребує додаткового пояснення, адже, як видається, теза про те, що «небезпека» «є дійсністю, оскільки є станом, коли щось загрожує, тобто такий стан вже існує об'єктивно і зумовлений певними обставинами», та теза про те, що «такий стан стає новим джерелом потенційної небезпеки», не узгоджуються між собою. В останній тезі стан небезпеки є новим джерелом потенційної небезпеки, проте з попередньої тези можна зрозуміти, що небезпека є лише станом загрози, проте саме джерело загрози лежить поза межами цього стану. Тобто стан небезпеки є похідним від самого джерела небезпеки, а тому самотійної загрози не несе, оскільки загрозою є саме, власне, джерело небезпеки.

Наведені зауваження носять дискусійний характер, що зумовлено актуальністю обраної теми та її практичним значенням, а тому не впливають на

позитивну оцінку роботи. Позиція дисертантки щодо цих питань може бути роз'яснена під час захисту або в межах подальших наукових досліджень.

Загальний висновок. Враховуючи викладене, дисертація БУРАЧИНСЬКОЇ Юстини Богданівни на тему: «Створення небезпеки як ознака складу кримінального правопорушення у кримінальному праві України» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40, а її авторка, Бурачинська Юстина Богданівна, заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**доцент кафедри кримінального
права і кримінології**

**Львівського національного університету
імені Івана Франка,**

кандидат юридичних наук, доцент

Дмитро КРИКЛИВЕЦЬ